

Adalék a Santiago de Compostelában járt magyarországi zarándokok történetéhez

A KÖZÉPKOR LEGNÉPSZERŰBB SZENTJEI közé tartozott idősebb Szent Jakab apostol, akinek ünnepét július 25-én üli a katolikus egyház. Ő a tizenkét apostol egyike volt, Zebedeus fia, Szent Jánosnak, a legkedvesebb apostolnak a bátyja. A Biblia szerint Jézus a Boanergés névvel ruházta fel őket, ami annyit tesz: a mennydörgés fiai.¹

Jakab a hagyomány szerint térített az Ibériai-félszigeten is, és miután 44-ben Heródes Agrippa lefejeztette, tanítványai holttestét ellopták, és a hispániai Galíciába szállították, ahol is örök nyugalomra helyezték.² Sírhelye az egyik leghíresebb zarándokhely – Jeruzsálem és Róma után – Santiago de Compostela. A 9–10. századtól jártak ide a búcsúsok bűnbocsánatért és a szent közbenjárásáért. II. Calixtus pápának – aki maga is megjárta Compostelát – felkérésére írta meg 1139-ben Aymerich Picaud apát az ún. Calixtus-kódexet, amely hiteles forrása a zarándokhellyel kapcsolatos tudnivalóknak. Neki köszönhető az is, hogy Santiago elnyerte a búcsúadás (a bűnök alól való teljes feloldozás) jogát.³

Nyugat-Európát behálózták a Compostelába vezető zarándokutak. Eleinte a Bearn-Zaragoza felől jövő régi római kőutat használták a búcsúsok. Később egyre több út vezetett Compostelába, amelyek közül csak az öt leg-

¹ Márk 3:17.

² VORAGINE, IACOBUS: *Legenda Aurea*. Budapest 1990. (a továbbiakban: *Legenda Aurea*) 159.

³ Azok a zarándokok, akik Szentévbén (amikor Szent Jakab ünnepe, július 25-e, vasárnapra esik) érkeznek ide, teljes bűnbocsánatot nyernek, míg a más esztendőkbén érkezők bűneit csak részben törlik el, nem megváltott vérkeikért a Purgatóriumban kell szenvedniük. A Szentévbén Jakab napján nyitják meg a „Porta Santa”-t is, a „bűnbánók kapuját”. RÓNAI ZOLTÁN: *Apostolsír a világ végén*. Vigilia 1995. 10. sz. 757–758.

fontosabbat – a Francia (vagy Arany)⁴, az Aragón, az Északi, a Déli (vagy Ezüst) és a Portugál Utat – említjük. A 9. századtól a clunyi mozgalom benépesítő szerzetesei voltak a zarándoklatok fő szervezői: vendégházakat, kórházakat, Jakabnak szentelt templomokat, monastorokat hoztak létre, tartottak fenn a zarándokutak mentén. Számos Szent Jakab-patrocínium gyülekezőhelyként szolgált. Ebbe az óriási hálózatba próbált bekapcsolódni Magyarország az 1061-ben Otto (*Atha*) somogyi ispán által alapított zselicszentjakabi monostorral.⁵ Fontos számunkra ez az alapítás egyrészt, mert az egyetlen dokumentált, Szent Jakabnak szentelt egyház a 11. századból; másrészt magánegyház (*Eigenkirche*) mivolta miatt, ami igen korai a magyarországi viszonyok között.⁶

Az alapító oklevélben található földrajzi nevek közül néhány szorosán kapcsolódik a Jakab legendához, s ezáltal a búcsújáráshoz. A következő nevek a figyelemre méltóak szempontunkból: *Luppa*, *Pica*, Szent Jakab. Elgondolkodtató az a tény, hogy ezek a legendából ismert nevek ilyen korai időszakban már helynévként szerepelnek az oklevélben. Magyarán szólhat az oklevélnek az a részlete, melyben a szerző egy igen régi templomot említ Szent Jakab hegyén, melyről azt állítja, hogy az is Szent Jakab tiszteletére volt szentelve.⁷ Ha ez igaz, akkor a legenda névanyaga már korábban gyökeret vert helynévként, illetve földrajzi névként a környéken. Ez azonban további kutatást és átgondolást igényel. Ugyanakkor Szent Jakabhoz történő zarándoklatokról ebből az időből nem maradtak fenn források.

A 12. századtól növekszik meg Magyarországon a Szent Jakabról elnevezett egyházi létesítmények, helységek száma, s egyre gyakoribb a Jakab ke-

⁴ Camino Real Francés a legkiépítettebb és legnépszerűbb, melyet Tejútnak is neveznek, mivel ez az Út – a Földről nézve – párhuzamosan halad a csillagos ég Tejútajával. Így nyújtott könnyebb tájékozódást a középkori zarándoknak.

⁵ KUMOROVITZ L. BERNÁT: A zselicszentjakabi alapítólevél 1061-ből. Tanulmányok Budapest múltjából XVI. Budapest 1964. (a továbbiakban: KUMOROVITZ 1964.) 44.; Diplomata Hungariae Antiquissima. I. Ed.: GYÖRFFY, GEORGIUS. Budapest 1992. 81–85.

⁶ Kivételt képeznek a királyi magánalapítások. MÁLYUSZ ELEMÉR: Egyházi társadalom a középkori Magyarországon. Budapest 1971. 15., 22–23.

⁷ „Igitur in monte sancti Iacobi apostoli, qui est iuxta ripas fluvii Kapus nominati, erat in honore sancti praedicti ecclesia nimia vetustate et neglectu iam deserta...” KUMOROVITZ 1964. 53.

resztnév is a források tanúsága szerint.⁸ Valószínűleg ez annak köszönhető, hogy Santiago de Compostela híre növekszik, s Magyarországról is egyre többen látogatják meg a Szent kegyhelyét.

A Jakab-kultusz kedveltsége, jelentősége a 14. századtól fokozatosan csökkent a reformáció és a török hódoltság következtében. A nemzeti kegyhelyek kialakulása és a máriás kegyhelyek kultuszának terjedése is erősítette ezt a folyamatot.⁹ Az ország területén lévő és a közelebbi helyeken kialakuló búcsújáróhelyekre szegény és beteg egyaránt eljuthatott különösebb anyagi és fizikai megterhelés nélkül.

A román korban elsősorban a nemesség és a papság látogatta a távoli zarándokhelyeket, később a gótika korában már a polgárság is feltűnik ezeken a helyeken. Ha a nemzetiségi összetételt vizsgáljuk, azt állapíthatjuk meg, hogy elsősorban magyarországi német, vallon polgárok mentek ezekre a zarándoklatokra: a nyugati határszélről (Pozsony, Sopron), a felvidéki városokból, Szepességből, az erdélyi szász városokból (Brassó). Útjuk során ápolták a magyar szentek aacheni, marburgi stb. kultuszát. Önmagukat magyarországinak, *Hungarus*nak tekintették. Az ő révükön honosodhattak meg az aacheni zarándoklatok a magyar lakosság körében.¹⁰ A vállalkozóbb szelleműek, tehetősebbek tovább mentek Santiago de Compostelába. A zarándokok szerint minél több kegyhelyet látogattak meg, annál több évet válthatnak meg a tisztító tűzben való szenvedésükből.¹¹ Ezt a búcsút helyettes útján is elnyerhették a bűnbánók, ha betegségük gátolta őket a hosszú út megtételében, illetve ha vagonuk lehetővé tette ezt számukra.¹²

A zarándoklatot többnyire egyéni fogadalomból tették az emberek bűneik bocsánatáért, de az egyház hatására a világi bíróság is egyre gyakrabban

⁸ BÁLINT SÁNDOR: Ünnepi Kalendárium. III. Szeged 1998. (a továbbiakban: BÁLINT 1998.) 102–106.

⁹ BARNA GÁBOR: Európa zarándokútjain. Távlatok 1993. 4–5. sz. (a továbbiakban: BARNA 1993.) 453.

¹⁰ TÖMÖRY EDIT: Az aacheni magyar kápolna története. Budapest 1931. 5.

¹¹ PÁSZTOR LAJOS: A magyarság vallásos élete a Jagellók korában. Budapest 1940. (a továbbiakban: PÁSZTOR 1940.) 111.

¹² HÁZI JENŐ: Sopron szabad királyi város története. II/1. Sopron 1930. (a továbbiakban: HÁZI 1930.) 260–262.

ítélte a gyilkosokat hosszú, gyakran több évig tartó zárándokútra,¹³ melynek során több kegyhelyet is érinteniük kellett a vezeklőknek. Magyarországon szokásban volt, hogy a világi bíróság egy kegyhely-lista alapján küldte zárándoklatra a bűnöst. Ebben távolság szerint osztályozták a kegyhelyeket, a veszélyes és hosszú, megpróbáltatásokat igénylő utakkal több évet lehetett megváltani a Purgatóriumbeli szenvedésből. A hosszú távolléttel pedig kiszakították őket megszokott környezetükből, és egyben meg is mentették az esetleges vérbosszútól. A Budai jogkönyv szerint a világi bíróság ezt a büntetést csak akkor alkalmazhatta, ha a bűnös és a családja is beleegyezett a zárándoklatba.¹⁴

Útjuk során meglehetősen sok veszélynek voltak kitéve a zárándokok, így már a Karoling-korszaktól kezdve kialakult a jogi védelmük, először a zárándokok rendje (*ordo peregrinorum*), majd a zárándokok törvénye (*lex peregrinorum*). Eszerint ha valaki egy zárándokot megtámadott, azt súlyosabban büntették, mint a közjog ellen vétőket (a gyilkosságért kiszabott vérdíjat kellett fizetnie). Másik fontos rendelkezés az út- és a hídvám alóli mentesítés. Rendszabály vonatkozott a búcsújáró vagyonának, családjának és mindannak védelmére, amit távolléte idején az országban hagyott. Elkészítették indulásuk előtt végrendeletüket, úti levelet kaptak, mely előrehaladásukat segítette.¹⁵

A 12. századból való Selmeci jogkönyv egyik fejezete még azt is megszabta, hogy a polgár csak akkor zárándokolhat Rómába vagy Compostelába, ha felesége beleegyezett.¹⁶

Mielőtt a zárándokok útnak indultak, szertartás keretében megáldották őket és jelvényeiket: a zárándokbotot és a tarisznyát.¹⁷ Először meggyóntak, misét hallgattak, végül az oltár elé térdelve imádkoztak, zsoltárt énekeltek, majd a pap egyenként megáldotta őket, s miközben az előírt könyörgést mondta, átadta nekik a tarisznyát és a botot.¹⁸

¹³ De egy 1493-as brassói adat szerint a gyóntatók buzdították híveiket többek között compostelai zárándoklatra. PÁSZTOR 1940. 113.

¹⁴ PÁSZTOR 1940. 114.

¹⁵ SIGAL, PIERRE: Isten vándorai. Budapest 1989. (a továbbiakban: SIGAL 1989.) 60.

¹⁶ BÁLINT 1998. 97.

¹⁷ A Compostelába zárándoklóknak más ismertetőjele is volt a fentiekén kívül: ilyen a bő köpeny, kagylóval díszített széles karimájú kalap, kulacs. BARNÁ 1993. 451.

¹⁸ SIGAL 1989. 55.

A hazatérőket (*pro redeuntibus de itinere*) a pap különleges áldással fogadta. Ezeket az embereket aztán a helyi közösség egész élete során tisztelettel övezte, hiszen a közhit szerint ők kegyelmi kiváltságot hoztak mindnyájuknak.¹⁹

Magyarországról a vezeklők több úton közelíthették meg Santiago de Compostelát. Forrásaink ezekről az utakról csak a 13. századtól vannak. Ezek alapján három fő útvonal rajzolható meg: 1. Marburgon, Kölnön és Aachenen keresztül Lüttichbe (Liége) mentek, majd innen rátérhettek a Compostelába vezető útra. Közben Toursban meglátogathatták Szent Márton sírját.²⁰ Dél felé folytatva útjukat Roncesvalles-nél rácsatlakoztak a keletnyugati irányú Francia Útra, mely Burgost és Leont érintve torkolt a célba. 2. Róma szent helyeinek meglátogatása után a szárazföld felől közelítették meg Santiagót, mégpedig az Alpokon át (Nagyszentbernát-hágó vagy Kis-szentbernát-hágó) a francia Côte d'Azur-on haladva érkeztek rá a Francia Útra. 3. Voltak, akik Rómát megjárva nem a szárazföldi utat választották, hanem a dél-itáliai Bari városában tiszteletüket tették Szent Miklósnál, majd tengerre szállva a Földközi-tengeren és a Gibraltári-szoroson áthajózva értek újra szárazföldre, és valamelyik dél-északi irányú zarándokúton jutottak el Compostelába. Szokás volt, hogy az út utolsó részét gyalogosan, igazi zarándok módjára tegye meg minden utas, bármilyen eszközzel (lóval, hajóval) is utazott odáig.

A magyarországi bűnbánók a fent említett útvonalak közül választva mentek vezekelni Szent Jakab apostol sírjához. Az első magyarországi vonatkozású adatot egy angol följegyzés őrizte meg, mely 1140-ből származik. Ebből arról értesülünk, hogy egy magyar püspök (akinek nevét nem közli) Compostelában hunyt el zarándokútja során.²¹ A későbbiekből ismerjük

¹⁹ BÁLINT SÁNDOR: Compostelai Szent Jakab. Új Ember 1974. 1465. sz. 4.

²⁰ BARNA 1993. 454.; Marburgban Árpád-házi Szent Erzsébet sírját, Aachenben Szűz Mária kegyhelyét, Szent József ereklyéit látogatták meg, Tours-ban pedig Szent Márton püspök sírhelyét, aki a legenda szerint a pannóniai Savariából származott, mely nem messze esik a magyarországi bencés szerzetesség központjától, a pannonhalmi apátságtól.

²¹ BÁLINT SÁNDOR: Compostela és hazánk. Jakab apostol tisztelete a régi Magyarországon. In: Régi és új a liturgia világából. Szerk.: Szennay András. Budapest 1975. 204.; PASSUTH LÁSZLÓ: Örök Hispánia. Budapest 1969. 353.

magyar forrásokból a Szepességből Hermannus Bankot (1307),²² Krizsafán fia Györgyöt (1353),²³ a selmecbányai Mostelt (1377) és Péter mészárost (1393),²⁴ Pászthói Rátholdi (Tar) Lőrincet (1408),²⁵ a soproni Stadel Mihályt (1499),²⁶ Frisch Jánost (1513),²⁷ Pullendorfer Mihály pap fia Kristófot (1521)²⁸ és nélkül a brassói bűnösöket (1493), akik szintén jártak Compostelában. Közülük Krizsafán fia György és Tar Lőrinc Szent Patrik „purgatóriumát” is megjárták a távoli Írországban.

A külföldi forrásokban is fellelhetők a magyarokról szóló híradások. Így van tudomásunk egy szintén név nélküli magyar püspökről, aki 1212-ben a Namur menti Szent Albán-kolostorban zarándokútja során halt meg.²⁹

Az aragón királyi kancellária által 1378–1422 között kiadott *salvoconductos*-listákban (oltalomlevelek) is szerepelnek magyarországiak: 1380-ban Juan Pilich (Húngaro) és Pablo de Razanof (Húngaro) kaptak menlevelet.³⁰ Kon-

²² Regesta diplomatica nec non epistolaria Slovaciae. Tomus I. Ed.: SEDLÁK, VINCENT. Bratislavae 1980. (a továbbiakban: Reg. Slov. I.) 213–214.; Anjou-kori oklevéltár. Documenta res Hungaricas tempore regum Andegavensium illustrantia. I–XI, XXIII. Szerk.: ALMÁSI TIBOR, BLAZOVICH LÁSZLÓ, GÉCZI LAJOS, KRISTÓ GYULA, PITI FERENC. Budapest–Szeged 1990–2000. (a továbbiakban: Anjou-oklt.) II. 66–67.

²³ TOLDY FERENC: Egy XIV. századbéli magyar vezeklő Irlandban. Századok 5 (1871) 237.; „Ebben (a Bécsi Kódex szerint) György vitéz, ...magába térvén, ú. m., a római cúriába ment, ahol hű bűnvallást tevén, Spanyolországba Galliciába utazott, Szent Jakabhoz, ott hat hónapig remeteéletet élt...” Codex Melicensis 186.

²⁴ DEMKÓ KÁLMÁN: A felső-magyarországi városok életéről a XV–XVII. században. Budapest 1890. (a továbbiakban: DEMKÓ 1890.) 146–147.

²⁵ Prohemium memoriale super visitatione Domini Laurencii Ratholdi. British Museum. Royal MS 10, B IX.; KROPF LAJOS: Pászthói Rátholdi Lőrinc zarándoklása. Századok 30 (1896) 716–730.; Tar Lőrinc pokoljárása. Középkori víziók. Szerk.: V. KOVÁCS SÁNDOR. Budapest 1985. (a továbbiakban: Tar Lőrinc)

²⁶ HÁZI 1930. 260–262.

²⁷ HÁZI 1930. 325.

²⁸ HÁZI 1930. 365–366.

²⁹ VÁZQUEZ DE PARGA, LUIS–LACARRA, JOSÉ MA–URÍA RÍU, JUAN: Las peragrinaciones a Santiago de Compostela. I–III. Madrid 1948–49. (a továbbiakban: Las peragrinaciones) I. 73.

³⁰ Las peragrinaciones III. 29.; VAJAY SZABOLCS: Dominae reginae milites. Árpádházi Jolánta magyarjai Valencia visszavételében. In: Mályusz Elemér Emlékkönyv. Szerk.: H. Balázs Éva–Fügedi Erik–Maksay Ferenc. Budapest 1984. 408.; Itt Pilis Jakab szerepel. Kérdés, hogy ugyanarról a személyről van-e szó.

rad Häbler pedig egy német krónikában figyelt fel Cillei Ulrich nevére, aki e szerint 1430-ban látogatta meg a Szent sírhelyét.³¹ A 15. század végén egy német zarándok Béziers-ben a compostelai zarándokút egyik pihenőállomásán más nemzet fiaival együtt magyarokkal is találkozott.³²

Nagyon keveset tudunk zarándokainkról, kivéve Krizsafán fia Györgyöt és Tar Lőrincet, kiknek a Szent Patrik purgatóriumbeli élményeik is ránk maradtak.

Tar Lőrinc zarándoklata nemcsak a bűnbánat jegyében zajlott, hanem nála nagy szerepet játszott a világ megismerésének vágya is, melyről Zsigmond király menlevele tanúskodik.³³ Útját nem magányosan, gyalog járta, hanem fényes kísérettel, lovagi mivoltát hangsúlyozva.

Krizsafán fia György Nagy Lajos király vitézeként mintegy 350 gyilkosságot követett el fiatal kora (24 éves) ellenére. Ezek után szinte egyik napról a másikra – Víziójának szerzője szerint egy éjszaka alatt – megváltozott György, rádöbbsent kegyetlenkedései és más bűnei súlyosságára. Ezért már másnap útnak indult egyetlen szolgálával Rómába, hogy ott vétkei alól feloldozást nyerjen, melyet meg is kapott. Azonban úgy vélte, bűneihez képest ez a vezeklés kevés volt, ezért isteni sugallatra elhatározta, hogy gyalogszerrel elzarándokol Santiago de Compostelába. Ide megérkezvén a Szent Jakab-egyház papjaitól egy elhagyatott, vezeklésre alkalmas szent hely után érdeklődött. Ők a Szent Vilmos földjének nevezett, kétnapi járóföldre lévő helyre irányították, ahol öt hónapig kenyéren és vízen élt. Innen indult tovább Franciaországon és Anglián át az írországi Szent Patrik purgatóriumba. György 1353-ban tette ezt a nevezetes zarándoklatot.³⁴

Szegfű László szerint csak a Vízió szerzőjének túlzása, vagy tévedése, hogy Rómát, Compostelát, egész Franciaországot és Angliát is megjáratta Györggyel. Tanulmányában bizonyítani próbálja, hogy Szent Jakab sírjánál nem járhatott György vitéz. Feltevése szerint a testvére, István halála után

³¹ HÄBLER, KONRAD: Das Wallfahrtsbuch des Hermannus König von Nach und die Pilgerreisen der Deutschen nach Santiago de Compostela. Strassburg 1899. 43–45.

³² PÁSZTOR 1940. 118.

³³ „[Tar Lőrinc] lelki buzgalmától indítatva elhatározta, hogy ellátogat Compostelai Szent Jakab szentélyébe, valamint Szent Patrik írországi Purgatóriumbába, és lelkének ama gyönyörűséges szándékától vezettetve, hogy vitézi tettekben gyakorolja magát, s azokban gyarapodjék, fel kívánja keresni a földkerekség különböző vidékeit is.” Tar Lőrinc 225.

³⁴ Tar Lőrinc 44–46.

indult útnak, melyet 1353. szeptember végére tesz. Ugyanakkor a Vízió elején közreadott levelek datálása alapján 1353. december 7-én, Szent Miklós ünnepének másnapján már túl volt a purgatórium megjárásán. Két hónap alatt nem juthatott el Rómába, Compostelába s onnan Franciaországon át Írországba a középkori viszonyok között.³⁵ Mi azonban másokkal egyetértve elfogadjuk a Vízió szerzőjének állítását, mivel nem tudjuk pontosan dokumentálni István halálának napját és György indulásának napját sem.

A már említett Hermannus Bankról a következőket sikerült kideríteni a korabeli okleveles anyag segítségével. A szepesi szászok ispánja 1307. március 29-én keltezett oklevelében Hermannus Bankot Arnold *comes* fia Thydricus megöléséért kötelezi, hogy zarándokoljon negyedmagával Rómába, onnan Bariba (Szent Miklóshoz), majd innen másodmagával Compostelába Szent Jakabhoz, végül Aachen érintésével, a Boldogságos Szűz előtt kell tiszteletét tennie. Az oklevél szerint a vita a két család között hatalmi és területi ügyek miatt támadt, és valóságos háború dúlt Kokos mester és testvérei, illetve Arnold *comes* családja között, melybe természetesen az egész rokonság és vitézeik is bekapcsolódtak.³⁶

A legszigorúbb büntetést Hermannus kapta, aki Kokos mester rokonságába tartozott, birtokaik egy része is szomszédos volt.³⁷ A háborúsáért azonban Kokos is komoly anyagi veszteséget szenvedett, hiszen Thydricus haláláért 200 márkát kellett fizetnie meghatározott részletekben, illetve az utolsó részletet (50 márkát) Hermannék római zarándoklatára kellett fordítani.³⁸ Ez is tükrözi, hogy egy-egy távoli zarándokhely felkeresése nemcsak fizikai megpróbáltatás volt, hanem igen nagy anyagi áldozatot is jelentett.

Hermannus Bank sikeresen elvégezte a ráért penitenciát, mert egy 1311. november 9-i oklevélben újra felbukkan a neve. Szintén birtokvitáról van szó, amelyben a szepesi Szent Márton-egyház káptalanja dönt, mégpedig Hermannus zsigrai *genere* és Fekete (Niger) Lőrinc *comes* javára.³⁹ A kettejük

³⁵ SZEGFŰ LÁSZLÓ: György, Crissafán fia, aki megjárta a túlvilágot. Irodalomtörténeti Közlemények 15 (1986) 14–16.

³⁶ Reg. Slov. I. 213–214.

³⁷ Kokos mester Landek birtoka Hermannus földjével volt határos 1313-ig. Reg. Slov. I. 460.; Anjou-oklt. III. 206.

³⁸ Reg. Slov. I. 214.

³⁹ Reg. Slov. I. 397.; Anjou-oklt. III. 82–83.

közi viszony egy későbbi (1315. június 18.) oklevélből is kiderül, mely szerint Hermannus Fekete Lőrinc veje.⁴⁰

Következtethetünk még egy rokonára, talán testvérére egy 1301-ben keletkezett oklevél alapján, ahol is Bank fia István, barsi várjobbágy Bars megyei birtokrészeinek eladásáról van szó.⁴¹

Az eddigi kutatások alapján ennyit sikerült megtudni a „szepesi gyilkosról”. A többi zarándok esetében sajnos sokkal kevesebb forrással kell megelégednünk.

A selmecbányai Mostelről azt tudjuk, hogy a bíróság több kegyhely meglátogatására és pénzbírságra kötelezte. Többen vállaltak kezességet érte, az aacheni és a római zarándoklatokat kezesei is teljesíthették, de a compostelai utat neki személyesen kellett megtennie. Hasonlóképpen járt el a városi bíróság a gyilkos Péter mészáros ügyében, csak hogy nála a compostelai zarándoklatot helyettese is elvégezhette. Mindezeket jegyzőkönyvbe vették, és csak a kimért penitencia teljesítése után oldották fel a kezest vállalt terhe alól.⁴²

A soproni német polgárok között valószínűleg népszerű lehetett Szent Jakab, mert viszonylag rövid idő alatt többen is megjárták a fárasztó, hosszú utat, vagy legalábbis végrendeletük ezt az elhatározást tükrözi.

Stadel Mihály 1499. május 2-án kelt végrendeletében szülőjét ajánlja fel a zarándoklatra, melynek során Rómában Szent Péter és Szent Pál sírját kell meglátogatni, illetve Compostelában, (bár ez szó szerint nem szerepel) Szent Jakab kegyhelyénél kell tiszteletét tennie a zarándoknak.⁴³

Frisch János 1513. március 28-án Szent Jakabhoz teendő útja előtt végrendelezik, hogy feleségét és másokat ne hagyjon a jövőre nézve tanácsatlanságban, ha nem térne vissza a veszélyekkel teli útról. Ugyanakkor ama reményének is hangot ad, hogy hazajön, s nem kell végakarátát teljesíteni.⁴⁴

Pullendorfer Mihály nejének, Ágnesnek végrendelete 1521. február 17-én kelt. Itt többek között arról rendelkezik, hogy Kristóf nevű fia, aki pap,

⁴⁰ Reg. Slov. II. 36.; Anjou-oklt. IV. 45.

⁴¹ Reg. Slov. I. 50.; Anjou-oklt. I. 90.

⁴² DEMKÓ 1890. 146–147.

⁴³ „Item auch schaff ich III viertayl weingarten auf zwo kirichfërt, ayne gen Ram czu Sand Peter und Sand Paul, dy ander czu dem verren Sand Jacob...” HÁZI 1930. 261.

⁴⁴ HÁZI 1930. 325.

keresse fel Szent Jakab sírját, mutasson be misét, melyhez egy kelyhet, miseruhát és egyéb kellékeket adományoz.⁴⁵

Aprólékos munkával egyre több adat jut tudomásunkra a korai magyarországi utazókról, akiket bátran nevezhetünk utazóknak, hiszen hazatérve az európai műveltség terjesztését, a kulturális kapcsolatok fejlesztését tetelezhetjük fel róluk. S ezt azért is mondhatjuk, mert a híres kegyhelyek mindig is a keresztény népek szent találkozóhelyei voltak, és egyben a keresztény Európa összetartozását is biztosították.

⁴⁵ HÁZI 1930. 366.